

PĂMÂNTUL ȘI ORDINEA LUMII

(Partea 1)

Fața cultică a pământului, închipuirile, văzutele și nevăzutele

„Fugi nălucă
prin prelucă (dumbravă)
prin răzor
printre răzor și cel mohor
că te tai cu ăl topor”
(Zicere)

Jocul imaginarului încărcat de frumuseți poetice însumează în folclor întruchipări diverse, ce vin înspre noi din *illo tempore* și pare să fi avut cândva în stăpânire chiar cerul și pământul.

O viziune învăluită în lîntoliul magicului:

Omul modern pare să fie labil în fața brutalităților șocante și imprevizibile ce-l pândesc la tot pasul. Apoi, o viziune învăluită în lîntoliul magicului, într-o măsură sau alta ne coordonează existența chiar și-n plenarul veac al modernității, atenționându-ne astfel în mod repetabil că la modul absolut, acest pământ nimeni vreodată nu-l va putea stăpâni pe deplin! Dimpotrivă, la răscruci de vremi, în apus de soare, miez de noapte ori de zi, singurătatea ce ne învăluie, atunci când din varii motive ne îndepărtăm de vacarmul cotidian, ne aduce, ca trăire, imagini- avalanșă de întâmplări, emoții și închipuiri, într-o realitate deformată, transpunându-ne într-o lume paralelă, parcă. Revenind la ideea inițială, posibil că tocmai această vulnerabilitate a omului zilelor noastre (modern, în ce măsură, oare? s.n.), să-l alerteze atât de mult orice ieșire din normalitate.

S-a observat, astfel, nu odată că omul modern, oricât s-ar crede de situat în totală detașare de magic și de mistic, este suficient un gest, o anume trăire care să-l deregleze. și mai ales când apar factori perturbatorii ieșiți din legile lumii, precum: inundații, secetă, perturbări catastrofale fel de fel. Atunci, în al său univers apare o realitate deformată, produsă de imaginarul său propriu. Totodată se caută o ieșire din degradingoladă, prin măsuri proteguitoare rezultate din oficierea unor gesturi precum datul de pomană, purtatul crucii, dezlegării oficiale la biserici și mănăstiri. Dar chiar și aglomerata producție de „semne”, pe care le întâlnim în lăcașurile de cult: cruci, mătâni, icoane, odăjdii, țesături cu scene biblice, picturi și multe altele, vorbesc despre această preocupare a omului modern de a-și vindeca într-un fel sau altul tulburările intervenite în trepidanta sa viață. Așadar, acest spațiu sensibil pe coordonatele căruia ni se înscrie vrând nevrând, viața și conștiința însăși, reprezintă prin întreaga sumă de însemne, închipuiri, cu văzutele și nevăzutele sale. Contorsionată și adeseori păguboasă, conștiința omului modern se reglează totuși, în funcție de cultură, forța de cunoaștere și penetrare în tainele lumii, la ritmul părăsit, dar și odată ce factorul dereglator și-a anulat efectul.

Dar existența într-un singur exemplar uman nu se poate suprapune peste colectivități în genere și ca urmare, reacțiile umane în diversitatea lor se vor fundamenta întotdeauna pe acest joc al imaginarului.

Cât privește trăirea, simțirea magică, omul este urmărit în faptele sale de o cenzură continuă, prin intermediul căreia el își „explică” lumea, în care există, relațiile ce-i fundamentează integrarea și nu în ultimul rând, măsura în care destinul ne toarce firul vieții, pe axa timpului. Trăim, deci, într-o lume încărcată de solar, dar în aceeași măsură bântuită de conflicte și crize. Iar din demultul existenței, vechi concepte, factori și forțe vin înspre noi, cei de azi, moderni și probați de succesiunea clipelor cu noroc și lovituri de tot felul, rămași mereu vulnerabili la nenumărate cataclisme ce ne fisurează convingerea că am fi invulnerabili.

Dar să pătrundem, cel puțin parțial în acest muzeu imaginar ce s-a constituit prin vremi, ca rezultat al convingerii că dănuirea lor, în metamorfozări felurite, n-are să înceteze atât de curând.

Înscrisele pământului, în nominalizări din sfera simbolului:

Universul apei, al focului și cerului, alături de cel al pământului, însumează în concentrele ce le aparțin un întreg lanț lexical- metamorforic, produs al viziunilor, experiențelor și conceptelor create de lumea tradițională. Aceste reprezentări, însă, sunt rezultatul unei lungi perioade de gestație, de experiențe duse uneori până la limita suportabilului, soldate adeseori cu neșanse, înfrângeri și chiar moarte. Din multe n-au mai rămas până la urmă decât niște „relicte verbale”, condensări- expresive, iar altele au rămas nedecriptate. Sunt readuse uneori, în circuit modern, din vremi de demult, manifestări, din care n-a mai rămas decât „formula verbală”, prin care, succint, cunoașterea ne este oferită. Disecția lor este grea și nu întotdeauna epuizează sfera:

Capătul pământului: Expresia o descoperim în bocete, basme, formulări prezente în zicători și proverbe etc. „și mi te-ai dat vântului./ Capătul pământului./ El te strigă, el te cheamă/ El îți ia din lume vamă” (Bocet)

Punctul final, localizat undeva într-un spațiu imaginar, prin el se exprimă ideea de spațiu final, din care se desprinde cel al morții, însemnată ca trecere „în lumea- nelume/ cu rele și bune”.

Sânul pământului: Locul de găzduire al morților, „Când vine un nou locuitor în sânul pământului, n-are odihnă timp de o săptămână: trei zile se teme mortul de pământ și trei zile, pământul de mort” (Credință)

Crucea pământului: Spațiu inacceptabil omului de rând. Dintr-un anume punct, începe astfel spațiul cutezătorilor, arealul celor netemători. La crucea pământului se adunau pe vremuri haiducii, răii și bunii, certați, deopotrivă cu Dumnezeu și cu oamenii. Tot aici se desfășura ritualul jurământului „de călușar”, iar în anii comunismului partizanii care urmăreau distrugerea acestui regim tiran aici își întemeiaseră tabăra, departe de ochii lumii.

Tăcerea pământului: Cu referire la pământ, tăcerea se asociază ca element asociativ cu semantica de nedivulgare a tainei. Nimeni nu va descoperi vreodată unde-i chivotul, fiindcă în numele tainei, totul e tăcere.

Greul pământului: Terminologie întâlnită în legende și basme, uneori chiar personalizată, cu înțeles de apărare și nepătrundere. Este forța de neînving a pământului, dar și greutatea- blestem ce se poate lăsa pe un suflet predestinat la suferință.

S-a legat cu pământul: Prin „legătura cu pământul” se pot șterge anumite dereglări ori defecte cu care un nou născut vine pe lume: „Acum 70 de ani, un prunc născut cu păr pe piept, într-un sat pe cursul râului Bega, putea fi vindecat, după priceperea vrăjitorului, în două feluri: să fie aruncat dezbrăcat în apa râului, la cotul cu vâltori, în miez de noapte, sau să fie trecut, tot dezbrăcat, spre apusul soarelui, printr-o vizuină de vulpe. Mama a optat pentru a doua variantă. Trecut prin vizuina vulpii, pruncul „s-a legat cu pământul” și, ca urmare, deși părul și dinții din naștere i-au pierit, el nu avea să se căsătorească niciodată.”¹

Legătura cu pământul și cu apele îi dă lui Antin, din Povestea izvorului, forțe magice de excepție.²

Buricul pământului: Concentrează ideea de *ax mundi*. Buricul pământului se crede că se află la Ierusalim, „acolo unde Dumnezeu și diavolul își făcuseră pătisorul de odihnă”.

Pământul este muma noastră: Expresia însumează în ea ideea de sursă a vieții. Dar, „El ce naște, după ce îi crește, tot el îi mănâncă, deoarece ori om, ori dobitoc, ori copac, ori floare... din pământ cresc și tot în pământ intră.”

Mâncal-ar pământul: „Pământul pe toate le mănâncă, de aceea-i vorba românească...”

Pământul nostru sfânt: Pentru a-i aduce mulțumiri lui Dumnezeu, omul se apleacă „bătând mătâni la pământ”³

Imaginarul genezei

Legende geogonice însumează în ele viziuni diverse, privind geneza pământului, văzută fiind în relație cu legenda mitică a arborelui cosmic.

Cu trimitere la o suită de legende geonice, mitologul Romulus Vulcănescu, în „Mitologia română”, ne oferă câteva din simbolurile pe care se fundamentează geneza pământului. O primă viziune: „deasupra noianului de ape primordiale, s-a înălțat arborele cosmic- bradul- având între rădăcinile lui pământ din fundul acestor ape.” Așadar, în respectiva legendă se dezvoltă ideea nașterii concomitente a pământului și arborelui cosmic „simbolul universal al vegetației”.

Într-o altă legendă se dezvoltă simbolul ascensional: Fârtatul îl trimite pe Nefârtat „să vadă ce-i la rădăcina parului înfipt în apă”. După a doua încercare, Nefârtatul a scos pământ. „și s-au apucat amândoi și au întins pământul pe capul parului și așa s-a făcut pământul”. De reținut că mitologul nostru indică și originea acestei legende: comuna Ragu, județul Dâmbovița.

În alte legende se dezvoltă concepția monoteistă, după care „pământul a fost creat de Fârtatul singur sau ajutat de unele animale, arici, broască, sau de un sfânt Sântandrei”⁴

Apropierile de concepția biblică a genezei, prezente în asemenea legende, sunt edificatoare: „La început a făcut Dumnezeu pământul... Uscatul l-a denumit Dumnezeu, pământ, iar adunarea apelor a numit-o mări... Pământul a dat din sine verdeață... Apoi a zis Dumnezeu să scoată pământul ființe vii...” (Biblia, Facerea 1-2)

O altă imagine, prezentă în mitologiile populare este pluritatea pământurilor create, respectiv suprapământurile și subpământurile. Existența celor șapte sau nouă suprapământuri sunt locuite de făpturi mitice. „Din perspectiva cerului întâi se vede cerul al doilea, care deasupra lui e în realitate alt pământ ceresc”.

Subpământul este la rândul său imaginat ca fiind „fața de dedesupt, tot ca un cer” a pământului propriu-zis, pe care locuiesc oamenii și acolo, dedesupt „se află celălalt tărâm” sau terra de sub pământ.

Terra de sub pământ:

Cuprinde subpământul sau tărâmul celălalt, unde există un tărâm al inițierilor cât și unul propice maleficului, ființelor diavolești.

Ca tărâm al inițierilor, avem în vedere acea peșteră din „Muntele ascuns” în care s-a coborât și înțeleptul Zalmoxes. Există în fapt o întreagă tradiție a credinței într-o lume subpământeană „anterioară la traci, greci, cunoscând-o prin legăturile preistorice ce le-au avut cu tracii”⁵

M. Eliade vede înțredirea lui Zalmoxes cu personajele inițiate și fabuloase din cultura greacă, înzestrate cu calități de excepție, precum experiențe extatice, capabile să releveze mistere „privind sufletul omenesc și supraviețuirea lui”⁶.

Despre lumea subpământeană, se mai vorbește și în basmele românești, Făt- Frumos fiind unul dintre eroii populari ce ajunge în „țara tinereții fără bătrânețe”. Acolo, Făt-Frumos face cunoștință cu oamenii acelor tărâmurii, oameni sfinți, precum Rohmanii, Blajinii cărora li se aduc ofrande.

În relație cu aceste locuri subpământene de retragere într-o redevenire, este și ideea de groapă, spațiu sacru propice jertfelor, practicate de strămoșii noștri. Participanții la un asemenea ritual de cinstire a dușilor „își dădeau vasele de lut din mână în mână... (și) după ce se lăsa seara, ca la un semnal, trânteau vasele și le spărgeau ... Cioburile erau depuse în gropile lor ritualice”⁷.

Cât privește culoarea pământului, se vehiculează, de asemenea mai multe viziuni. Imaginea inițială a fost cea străvezie ca sticla „deoarece a fost făcut din apă. Dat fiind faptul că oamenii sufereau pentru că se vedea tot ce era pe pământ”⁸, el a fost întunecat. Tudor Pamfilie ne aduce în atenție, din perspectiva mitologiei populare creștine, cum a fost întunecat pământul. Cain, după ce l-a omorât pe Abel a vrut să-l ascundă, însă oricât s-a trudit a fost în zadar, deoarece trupul ucisului se vedea. „Atunci Dumnezeu a întunecat pământul și urmele celui dintâi omor s-au pierdut în acest chip”⁹.

Fazele de elaborare mitică a pământului:

În concepția și viziunea mitică românească, observă Romulus Vulcănescu, „pământul trece prin trei faze de elaborare mitică”, după cum urmează:

Prima fază sau Faza sacră: cuprinde imaginea pământului conceput ca o turtiță „care a crescut pe toate laturile ei până a depășit limitele concepute de Fârtați”.

A doua fază, poartă pecetea viziunii animiste, respectiv aceea „de însuflețire a pământului”. Explicația lui Romulus Vulcănescu își găsește motivația în preistoric, etapă din care datează un cult primar, preistoric al pământului.¹⁰

La rândul său, T. Pamfilie subliniază caracterul animist al pământului, folosindu-se de legendele gnoseologice culese: pământul având suflet, vorbește, precum pietrele, apele și animalele. „Pământul vorbește chiar și cu Dumnezeu”.¹¹

Imaginea pământului- mamă este cea de a teia viziune mitică. Pământul este o zeitate primordială, ne spune Romulus Vulcănescu „cu puteri discreționare de viață și de moarte asupra oamenilor și duhurilor pământului...(și) nu este o zidire neînsuflețită, ci vie”. Cea de-a treia fază este în fapt „cea a figurării antropomorfe, ca o zeitate numită Pământul- Mamă... cea mai evoluată (imagine s.n.) sub raport magico- mitic”.

În planul religiosului astfel, imaginea și rostul Pământului- Mamă „a fost treptat substituită de imaginea și rostul Maicii Domnului”; de unde și credința că „pământul este al Maicii Domnului pentru că ne hrănește”¹²

Aceeași viziune o descoperă și Nicolae Densușeanu, în a sa „Dacie preistorică”, observând faptul că: „în descântecile romane, Pământul, personificat ca divinitate ne apare... sub numele Maicii Domnului... având în mână un buciom de aur, care când răsună în cele patru colțuri ale lumii se adună toate zânele și pământul se leagănă”¹³. și digresiunile ar putea continua.

Alte fațete ale imaginii cultice a pământului:

Cultul pământului, așa cum s-a mai subliniat pe parcursul incursiunii noastre, derivă ca atitudine sacră, în mitologia noastră populară, din însăși ocupația tradițională, ce ne-a definit veacuri la rând existența în spațiul carpato- dunărean- pontic: agricultura și creșterea vitelor. și dincolo de orice altă optică ce s-ar putea naște dintr-o asemenea ascendență, rămâne îndrituită convingerea indubitabilă a faptului că la români „cultul pământului... este o mare realitate mitologică”¹⁴.

Cât privește formele concrete în care s-a valorizat acest cult, o epuizare a lor pare să fie imposibil de împlinit. Ca atare, ne rezumăm la câteva trimiteri ce ne par revelatorii pentru acest centru, urmând să-l subliniem și-n alte concentrate, ce urmează să le avem în vedere.

Pământul și reperele sale mitice geografice:

Istoriceste, omul pământului a adoptat o atitudine de sacralizare a spațiilor rezervate unor anume practici, în care accentul cade pe actualizarea secvențelor timpului sacru, respectiv al sărbătorilor cultice. Explicația o găsim tot în specificul vieții tradiționale, viața agricolă constituind forma de bază a existenței „clasice”, născocitoare de practici de cult agrar, dar și de prelungire a multora de altă natură din fondul nostru original, aflate într-o legătură intrinsecă din punct de vedere cultic, cu cea de bază. În imperiul unei asemenea gândiri magice trona teama de ceea ce ar putea surveni, în cazul încălcării unor anume interdicții, pământul fiind, așa cum s-a văzut, omologat și venerat ca element indispensabil vieții. și nici nu putea să fie altfel, căci ființa născută și trăitoare în lumea rurală se iniția la o vârstă crudă în tainele pământului, învăța procedurile tradiționale la muncă, dar era totodată obișnuit să rabde, la acțiunea intemperiilor de tot felul: ploi, vânturi, căldură, frig; învăța totodată să-l cunoască și să-i dea prețuirea cuvenită. Mai mult, drama pierderii pământului, sinonimă cu despământenirea, a născut în ultimele patru decenii comuniste, jertfirea pe glie a câtorva generații de țărani, aruncate în pușcării, cu repercursiuni de nivel apocaliptic pentru civilizația noastră românească.

Așadar, din asemenea stări, dramatice dar și vivicatoare, totodată s-au născut atitudini, concepte și viziuni sacrale asupra unor spații geografice, învăluite fiind în conștiința mulțumilor de solemnitate și viziune mistică.

Brazda ca viziune mitică:

Drămuit, pământul își are în conștiința tradițională, drept unitate lucrativă, brazda. Pentru ea s-a sângerat, a fost răzem și speranță, fiindcă brazda însemna încă o felie de pământ întoarsă de plug și propice rodirii, de-aici și până la brazda- hotar. Din acest concept s-a născut, credem, omogenizarea totală dintre truditor și cosmosul său, omologat cu brazda, cu ogarul, atribuindu-se acestui areal și puternice valențe mitice.

Ca urmare, din această viziune magică, pătrunzând în lumea tradițională, descoperim scenarii ritualice cu prezența unor practici ordalice, încărcate până în zilele noastre de semnificații și taine. Dintre ele, încărcat de originalitate simbolist- magică, se reliefează ritualul ordalic al brazdei de pământ.

Purtată pe cap, pe spate sau sub braț, de-alungul hotarelor unei proprietăți, brazda avea funcția autentificării exactității lor, după ce, din varii motive i s-au pus la îndoială delimitările sau i-au fost în mod fraudulos schimbate. Era o procedură cu repercursiuni greu de bănuț și, așa-cum se subliniază adeseori în prezenta lucrare, căroră conștiința tradițională le da semnificații de excepție, tocmai datorită viziunii sacralo- magice în care era conceptualizată brazda. De aici, solemnitatea momentului, când unul sau mai mulți indivizi, prin liberă opțiune, împlineau ritualul, purtând pământ pe cap (în Moldova și Transilvania) sau sacul de pământ pe umăr (în țara Românească), colectivitatea și domnia atribuiau crezământ absolut, delimitând pământurile din proprietate după cele hotărâte de către respectivii jurați, și nimeni nu va mai putea contesta consființirea făcută.¹⁵

și tot ca o componentă a spațiului magic românesc, ca brazdă mitică se însușește și reminescentele ca însemn a unor timpuri magici, învăluți în sacralitate, cu un substrat social și istoric, suficient conturat. Astfel, brazda lui Iorgovan a substituit mitic Vălul lui Traian, ca însemn al unui timp mitic perpetuat prin vreme. Sacralitatea brazdei a fost deci consființită de cultul pământului, brazda devenind eșantion ordalic, de încărcătură magico- ritualică tratată cu respect și cuviință.

Adăugăm un plus de precizie, semnificăm și faptul că itinerariile străbătute de eroul mitic au fost însemnate prin brazdă- drum- sacru, dâră de pământ prelungită până dincolo de orizont marcând astfel hotar, drum sacru, albie de râu sau fantă de lumină. A trece brazda, în conștiința românească mai înseamnă și depășirea hotarului, ieșirea din universul propriu (individual sau colectiv) și intrarea într-un alt teritoriu, cu alte legi și alte destine.

Vatra, este la rândul său, o altă noțiune alcătuitoare a reperelor magice, conținând doza sa proprie de sacralitate. „Simbol al statorniciei” cum a fost clasificată de către Mircea Eliade, la origine loc al arderii focului, ea și-a lărgit mereu repertoriul semantic devenind o componentă de seamă a spațiului nostru magico- ritualic.

Vatra, respectiv casa, reprezintă încă de la începuturile civilizației centrul spiritual, incintă, micro-spațiul sacru, ce se bucură de cinste, puritate și respect. Să luăm totuși aminte că din îndepărtate vreme și până înspre evii târzii (secolul al XIX-lea), forma noastră de viață a fost rurală iar bordeiul, în diverse forme a reprezentat locuința frecventă în Evul Mediu pentru toate regiunile țării.¹⁶

Pe fruntarul bordeiului erau sculptate diverse elemente cu valoare proteguitoare, iar în pragul casei se oprea copilul pentru a fi „cumpănit”, respectiv binecuvântat. și tot de pe prag se oficia despărțirea de dalbul pribeag, iar tinerilor în noaptea nunții li se ofereau bunuri precum cămașa de mire, cununa și steagul.

La construcția casei, până astăzi, la temelie se aruncă bani, se sacrifică un cocoș sau găină, se oficiază o scurtă rugăciune, este chemat chiar preotul pentru a oficia „dezlegarea”, ca să nu se lege păcat sau făcătură, iar la încheierea „în roșu”, clădirea se orna cu flori, brad, creangă de măr și se spârgea o sticlă cu vin.

Ca fapt relevant, până de curând, casele nu se încuiau ci se așeza în fața ușii un topor, o sapă sau bătă, de-a curmezișul, semn că „gazdele sunt plecate”. Avea acces, totuși, poștașul să lase o scrisoare sau pensia de invalid a tatălui, atât de mult așteptată la sfârșit de lună.¹⁷

Casa satului: Înlocuită din conștiința colectivității de forme moderne ce întrețin azi comunicarea, până în veacul al XIX-lea, casa satului își durase funcționalitatea, cu roluri

multiple: loc de sfat, de înțelegere pentru bunul mers al comunității, de întreținere a datinilor străvechi; se oficiau ritualuri, se oficiau rituri juridice, fiind alungați din colectivitate cei care încălcau legile, se organizau executarea unor ordalii etc.

și tot aici exista acel depozit al satului, cunoscut în Transilvania, prin toponimul „Casa Kaizărului”¹⁸. aici se strângea rezerva de cereale pentru vremuri grale, la care își aduceau contribuția întreaga comunitate, printr-o cotă aparte ce se reîmprospăta în fiecare an¹⁹.

Alte puncte sacre, pe moșia satului: Pietrele de hotar, stâlpii de hotar, arborii care marcau hotarul, fântânile etc. constituiau puncte sacre pe moșia satului. Adeseori, în apropierea acestor locuri, sacralitatea era întărită prin ridicarea unei troițe, microaltar, ca însemn pentru o lume în mișcare.

De mitul fântânii sacre se leagă o frumoasă colindă în care se slăvește prezența lui Sfântul Petru și a Domnului Isus Hristos pe pământ pentru a-l măsura, în legea dreptei judecăți.

Spații sacre: plaiul, poiana, dealul și muntele

Mădulare ale pământului românesc, aceste spații sunt în fapt arealele în sânul cărora s-a dezvoltat și perpetuat civilizația românească.

„Piciorul de plai, gura de rai”, arealuri sacre, dătătoare de încredere în perpetuarea vieții, prin sacralitatea lor, oferă pavăză, stare inaccesibilă „răilor lumii, ca tăciunii”. Aici i se dau de către ursitoare „de la plecați”, nou născutului „sâncelele soarelui”, respectiv forța stăpânirii lumii, aici i se ura „Împliniți-l să-nflorească/ Fântâna să mi-o păzească/ și să crească precum mărul/ Precum crește colapărul”²⁰.

Se înțelege că poezia respectivelor practici, cântate cu multă simțire, intensifică solemnitatea momentului, accentuând calitatea divinatorie cu care este investită fântâna de pe plai.

Rezumativ, cel puțin se cuvin amintite și alte stări divinatorii, ce s-au născut ca excepție din această atitudine încărcată de respect a colectivității tradiționale, față de lumea din care își trage seva ființei. De la fântânile legendare din cetățile dacilor, la cele din cetățile feudale ale spațiului transilvănean, de la fântâna cu rost magic, până la cea aflată în centrul satului, loc de sfat și de întâlniri ritualice, toate împreună reprezintă spații pe care omul și le-a asumat drept nelipsite bunuri, atât materiale, cât și spirituale. Explicabil, deci, să se nască în asemenea universuri, legenda, starea sacrală, cântarea mirajului, a inefabilului. Astfel, se vorbește despre virtuțile misterioase ale unor fântâni, de a vindeca sechele, a reda vitalitatea mintală și fizică, de a purta noroc în dragoste și viață, de a aduce stare prolifică ș.a.

și puține sunt zonele țării în care să nu existe asemenea spații- fântâni sfinte a căror apă- minune este benefică omului și animalului, iar conștiința tradițională a explicat potrivit unor proceduri imagistice proprii, dar și sub impulsul unor interese comerciale ce-și justifică prezența atâta vreme cât în anumite arealuri geografice se pot pune în circulație și cunoaștere pentru marile lor frumuseți.

Revenind la idee, în jurul fântânilor de pe plaiuri se organizau sărbători campestre, precum maialul și chiar nedeia.

Dar, aspirația spre înalt, tentația atingerii solarității, a spațiilor purificării, a îndumnezeirii sunt doar câteva din motivațiile pe care se fundamentează ieșirea din spațiul existenței de zi cu zi, înspre spațiile sacre, omagiate în stare sărbătorească, și situate în poiană, plai, deal și munte.

Se adaugă acestor motivații, deopotrivă și credința că din spațiile înaltului suntem ocrotiți, vegheați, dar și sancționați, atunci când se încalcă norme și se distrug rânduieli. În acest „centru suprem al lumii”, cum se considera locul moștenit din tată în fiu pentru marea sărbătoare a purificării, la Nedeie, se urcau satele cu toată suflarea lor, în credința ca „să audă clopotele cetății sunând, atunci când apune soarele și răsare luceafărul”²¹. Avem, așadar, păstrate vechi tradiții despre viața religioasă din munți, precum Ceahlăul, Retezatul, Găina, Dornele ș.a. unde locuiau sihaștri, urmașii lui Deceneu și-ai săi sacerdoți, chemând la zile calendaristice anume, mulțimile, întru purificare și reîntregirea lumii intrată în degringoladă și haos. În această ordine, C. Mătasă, referindu-se la Ceahlău, ca munte sfânt, consemnează: „Pe

Ceahlău... până sus în vârf, s-a păstrat o veche tradiție despre viața religioasă de altădată... O datină moștenită tocmai de la locuitorii păgâni de altădată, din preajma Ceahlăului, ca o dată pe an, de Schimbarea la Față, să se urce lumea sus, pe vârf, unde după ce se făcea o rugăciune de un preot, urma masa pe pajiște și apoi jocuri de chiuitură de clocotea văzduhului”²².

Totodată, acestor spații sacre, de factură naturală, se adaugă bisericile și mănăstirile, care sunt la rândul lor învăluite într-o aureolă magică, pornindu-se de la motivări, precum:

- prezența unor sacerdoți, trăitori pe respectivele meleaguri și evocarea faptelor de excepție, a experiențelor spirituale ce le-au trăit.
- invocarea miraculosului împlinit prin intermediul icoanelor făcătoare de minuni, precum vindecările miraculoase, urmare a atingerii unor asemenea icoane sau a purificării cu apa unor izvoare aflate în preajma acestor locașuri sacre.

și nu putem omite nici ideea existenței unei zone crepusculare, „care cuprinde cei mai înalți munți ai Carpaților, în care sunt prezente atât reprezentări megalitice, cât și vechiul sanctuar magic de la Sarmisegetuza”²³.

În această „Cale sacră” sunt cuprinse astăzi și bisericile și mănăstirile, cu forță magică de referință, înspre care, de hramul fiecăreia în parte, se petrece un pelerinaj de mare forță spirituală și morală.

Așadar, existența unor zone „crepusculare” (de ce nu, sfinte? s.n.), favorabile inițierilor de tot felul, au fost demult atestate pe întregul spațiu geto-dacic, sub forme diverse. Bunăoară, urcările ritualice în spațiile sacre (azi, pelerinajul s.n.) situate pe culmile munților, podișuri, guri de revărsare a unor râuri, biserici și mănăstiri așezate prin asemenea spații, consfințeau tot atâtea modalități prin care sacrul și religiosul se interferau cu durata calendaristică a existenței umane.

Nedeile, sărbătorile moșilor, ritualurile agrare, cele familiale, cât și ale vieții cu momentele ei plene, durau astfel în această spațialitate geografică, de care omul pământului își lega viața. Iar astăzi, asemenea comori sunt tot atâtea oferte, întru prea-ntărirea florală a destinului fiecăruia în parte.

Bibliografie:

- 1- Ioan Viorel, „Orizont mental și credințe magice în sud- vestul României”, în Jurnal național, 31 ianuarie 2005, pag. 7
- 2- în: Gherasim Rusu Togan, „Apa stare de oglindă”, editura Libra, 2004, pag.52
- 3- vezi: Teodor Pamfilie, op. cit., pag. 450 și urm.
- 4- Romulus Vulcănescu, op. cit., pag. 439
- 5- Mircea Eliade, „De la Zalmoxes la Ginghis- Khan”, Paris 1970, pag. 33
- 6- Cornel Dan Nicolae, „Leacuri și remedii meșice din Carpați”, editura Axis Mundi, București 1955, pag. 34
- 7- idem 6, pag. 13
- 8- ibidem 6, pag. 440
- 9- Tudor Pamfilie, „Pământul după credințele poporului român”, editura Cultura Națională, 1924, pag. 7
- 10- Romulus Vulcănescu, op. cit., pag. 442
- 11- Tudor Pamfilie, op. cit., pag. 8
- 12- Romulus Vulcănescu, op. cit., pag. 443
- 13- Nicolae Densușeanu, „Dacia preistorică”, editura Fundațiilor, 2001, pag. 205
- 14- Romulus Vulcănescu, op. cit., pag. 446
- 15- Petre Caraman, „Pământ și apă”, editura Junimea 1984, pag. 62
- 16- Grigore Ionescu, „Arhitectură românească, tipologii, creații, creatori”, editura Tehnică, București 1986, pag. 6
- 17- în casa părintească a autorului
- 18- în localitatea Ghijasa de Sus- jud. Sibiu, până astăzi se știe că „La Kaiser” era casa satului
- 19- Despre Casa Satului, ultimele relații le-a comunicat în jurnalul său, bunicul lui Lucian Blaga, publicat în Almanahul Săteanului al Bibliotecii Astra, pe anul 1945
- 20- botezul de înfiere, în Gherasim Rusu Togan, „Universuri străvechi”, editura Verva, 1997, pag. 14
- 21- Vasile Lovinescu, „Creangă și creanga de aur”, București 1989, pag. 40-41
- 22- C. Mătasă, „Ceahlăul- munte sfânt”, în Boabe de Grâu, nr. 4, 1934,

pag. 228

23- Cornel Dan Nicolae, op. cit., pag. 11